

Ali Şamil Hüseyin oğlu,

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Folklor Enstitüsü

Uluslar arası İlişkiler Bölümünün başkanı

VEYSEL'İN AZERBAYCAN'DAKİ YANKILARI

Özet. Sovyetler Birliği sınırlarını demir perdelerle kapatsa da dili, kültürü, soyu aynı olan halklar arasında bağları tam kese bilmemişti. Azerbaycan Türkleri yasaklara bakmayarak gizlinde de olsa Türkiye şair, yazar ve aşıklarının eserlerini hatırlayıp gençlere öğtirdiler. Radyo ötürücülerinin güçlenmesi tekçe Azerbaycan'da değil Kafkasya'da Türkler ve Türk dilini bilen Lezgilerin, Avarların, Gürcülerin, Ermenilerin vb. halkların da Türkiye radyolarını dinlemesini hızlandırdı.

Azerbaycan'da Aşık Veysel tanınmasında radyo yayınlarının rolü büyük olmuştur. Yayını hazırlayanların aşğın ömür yoluna dikkati artırmış, onun kor olmasına bakmayarak şölenlerde, atışmalarda kalıp çıkmasını vurgulamışlar. Aşğın sevilmesinde gözlerinin kör oluşu, orijinal ezgileri, isabetli konuları işlemesi ve bunları özlü şekilde yansıtmmasının bunda şüphesiz büyük rolü olmuştur.

Çok cepheli bir şahsiyet olan Veysel gözleri kor olsa da şiirlerinde pek çok konuyu dile getirmiştir. Sanat cephesinde de onun dili kullanmasına, özlü ifadelerine, orijinal söyleyişlerine değindik. 20. yüzyılda dilin temizlenmesinden uzak kalan, geleneğe bağlı olan Aşık Veysel'in Şiirleri Azerbaycan'da Türkiye'dekinden az sevilmemiştir.

1894 yılı da Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sivralan köyünden doğan Aşık Veysel, *Şatıroğulları* sülâlesindendir. Araştırmacılara göre dedeleri Karsdandır.

Sovyetler Birliğinin yasaklarına bakmayarak 1980 yıllardan Azerbaycan matbuatında Aşık Veysel'in hakkında yazılar görünmeye, şiirleri yayımlanmağa başladı. Bu işte Mehmet Aslanın hizmetleri oldukça büyüktür. 6 milyonluk nüfuzu olan Azerbaycan'da onun “Erzurum’un gediğine varanda” kitabı 100 bin tirajla yayınlandı ve en okunaklı kitaba çevrildi. Bu kitabın bir bölümünde Aşık Veysel'den konuşuluyordu. Yunus Emer ve Aşık Veysel'in şiirlerinin bir küçük kitap gibi Bakıda yayımlanması onun Azerbaycan'da öğrenilmesi ve tebliğinin yeni devrinin başlangıcını koydu.

Bildiride Aşık Veysel'in Azerbaycan'da öğrenilmesi ve yankılarından söz açılıyor.

Anahtar kelimeler:Aşık edebiyatı, Aşık Veysel, Türkiye Azerbaycan alakaları, Mehmet Aslan.

Giriş

Hece vezninin tarihini araştıran Emin Abid Orhun yazıtlarından başlayarak Mahmud Kaşkarinin “Divani Lüğeti-it Türk” eserinden, Yusuf Hacib Balasunglunun “Kudatku Bilik” eserinden günümüze dek şu türün keşdiği yolu incelemiştir. Başlangıçtan 20 yüzyıla dek Azerbaycan, Anadolu, Türkmenistan sahasında yaşamış yazarların ve aşıkların hece türünde yazdıkları şiirler ister dil, ister konu bakımından bir-birinde net farklılaşmamıştır.(Abid Emin, 1927) Kırırda doğmuş Aşık Ömerin, Anadoluda doğmuş Karacoglanın, Dadaloğlunun, Ahıskada doğmuş Hasta Hasanın şiirleri Azerbaycan'da nasıl seville-seville okunmuştuysa, Şimdiki İran İslam Cumhuriyetine bağlı Duharhanda doğmuş Aşık Abbas, Tikmetaşda doğmuş

Hasta Kasım, şimdiki Ermenistan Cumhuriyetinin Göyçe mahalında doğmuş Aşık Alı, Aşık Elesger vb. da aynı sevgiyle Anadolu'da okunmuştur.

Siyasi nedenlerden Sovyetler Birliği esarete sakladığı Türk halklarının kendi soy-köklerinden ayırtmak için Türkiye ile alakaları kesti. Türk halklarının tarihini, kültürünü araştıranları, milletin aydınlarını ya kurşuna dizdi, ya da Sibiry'a'daki ceza evlerine, sürgünlere gönderdi. Hakikatleri söylemek yasaklandı. Türkiye hakkında iyi söz söylemek Sovyet düşmanlığı gibi değerlendirildi.

Uzun yılların yasaklarına bakmayarak Türklük ruhunu öldürmek, kişilerin kalbinden Türkiye sevgisini çıkarmak mümkün olmadı. Türkiye'den kitap, dergi, gazete getirilmesi yasaklansa da radyo yayınları yasakların üzerinden öterek Türkiye hakikatlerini Sovyetler Birliğine de yaydı. Sovyetler Birliğinde yaşayanlar yasaklardan sonra Türkiye'de yaranan kültürle, edebiyatlar bir taraftan radyo vasıtasıyla haber tutturdular. Kendi sınırlarını dıştan gelen enformasyona kapatan Sovyetler Birliği Türkiye'de komünizm tebligatı aparmak için Türk Cumhuriyetlerindeki kültür, edebiyat sahasında çalışan kişilerden yararlanıyordu. Onlar Türkiye'ye Sovyetler Birliğinin hususi görevlisi gibi gitseler de geri döndükte arkadaşlarına, akrabalarına hakikatleri konuşuyordular. Şu da ağızdan-ağıza geçerek hızla yayılıyordu.

Böylece Sovyetler Birliğinin yasaklarından sonra sanat meydanına atılan Aşık Veyselin hakkında Azerbaycanlılar harbe tutmuş oluyorlardı. Aşık Veyselin şiir dili de Azerbaycan Türkçe'sinden o kadar da farklılaşmıyordu. Öyle bil 50 yılın ayrılığı Aşık Veyselin şiir dilinden yan geçmişti.

Sovyetler Birliği eski çağlarını yaşaya bilmiyordu. Önceki yasaklar devam getirmiyordu. Kişiler yasakları aşarak kendi isteklerini okurculara çattırmaya çaba gösteriyorlardı. Böyle kişilerden biri de yazar-araştırmacı Memmed Aslan idi.

1.Memmed Aslan kimdir?

Mehmed Aslan(Mehmed Muhtar oğlu Aslanov) 1939 yılında Kelbecer ilçesinin Laçın köyünde doğmuş. 1957-1962 yıllarda Bakıda Azerbaycan Pedagoji(Eğitim) Enstitüsünün Filoloji (Dil ve edebiyat) fakültesini bitirdikten sonra Kelbecerin Yanşak, İstisu köylerinde, Kelbecer kasabasında öğretmenlik yapmıştır. Gençliğinde şiirleri basında yayınlanmaktan çok aşıklar tarafından toplantı ve şöenlerde okunmuştur. Bu da onu halk muhabbeti kazandırmıştır.

Onu ilçede yayınlanan “Yenilik” gazetesinde çalışmaya davet etmişler. 1970 yılda Bakıya gelerek burada yayınlanan “Azerbaycan gençleri”, “ Edebiyat ve İncesenet”, “Danışır Bakı” gazetelerinde, “Ulduz”, “Azerbaycan Tebieti” dergilerinde, “Yazıcı” yayın evinde çalışmıştır. İlk şiiri 1960 yılda “Azerbaycan müellimi” gazetesinde yayınlanan Memmed Aslanını “Dağ yüreği” adlı ilk kitabı 1969 Bakıdaki “Genclik” yayın evinde basılmıştır. Çoklu kitapları basılan, radyo ve televizyonda program sunan şairin ana konusu Türk dünyası olmuştur. 1980 yılda Özbek Türkü Zülfiyenin “Toprağa secde” ve Kazak Türkü Gadir Murzalıyevin “Bu bağda bulbuller ötür” şiir kitapları Bakıda basılmıştır. Bu kitaplardaki şiirlerin çoğunu Azerbaycan Türk’çesine aktaran Memmed Aslan olmuştur.(Ahmedov T., 1995: 291)

2.Türk halk şiirinden seçmeler

Memmed Aslan 1980 yılda “Türk halk şiirinden” seçmeler kitabını bastırdı. Kitaba Yunus Emrenin 8, Karacaoğlanın 19, Aşık Veyselin 17, Aşık Şenliyin 6, Dadaloğlunun, Hüzurunun her birinin 4, Pir Sultan Abdalın 5, Aşık Ömerin, Ruhseti, Aşık Emrah ve Cevherinin her birinin 3, Öküz Dedenin ve Kaygusuz Abdalın her birinin 2, Zülaı, Kuloğlu, İrfaninin, Kul Hümmet vb. her birinden 1 şiir, elece de Halk türküler dahil edilmiştir. Tertipçi şiirlerini verdiği kişiler hakkında ufak bilgi de vermiştir.

Memmed Aslan Aşık Veyselden söz açarken Türkiyeli araştırmacı Mahmud Sabahdan yararlanımış ve onu kaynak kişi gibi göstermiştir. Memmed Aslan yazır: “AşıkVeysel Türk halk poeziyasının hele ki, sonunçu azman senetkarı sayılan, çismi, nefesi canlı Türk danışık dilinin kendi yüksek poetik imkanlarından yoğrulmuş müdrik aşıkdır, ağız edebiyatının evezsiz şairidir.

...“1894 yılda gelmiş dünyamıza. Annesi Gülizar baçı Sivralan köyünün Ayıpınar (Ayı bulağı) yaylasına, koyun sağmağa giderken yoldaça doğmuş Veysel. İyice hanımmış Gülizar baçı. Köbeyini bele kendi eli ile kesmiş Veyselin. Bir beze bukmüş, sonra yüyüre- yüyüre köye kayıtmış...» (Mahmud Sabah).

Veysel yeddi yaşına giren ilde Sivasda öletli bir çiçek hasteliyi mahalı burüyür. Veysel de bu amansız düşmenden yaka kurtara bilmir, sol gözünü itirir. Sonra sağ gözüne perde enir, amma işığı seçe bilirmiş... Bir gün inek sağanda atası onun yanına gelerken uşag şıkkılıya geri dönünçe böyürdeki bu dalın parçası kafleten ışksızan gözüne batır. Veyselin dünyasını hemişelik garaldır...

«Çıraklığını» Çamşıklı Ali ağadan alıb. 39 yaşına kader ançak ustalardan çalıp çağırıp, kendi sözünü demeye heyalanıp, çekinip. Nehayet, «Türkiyenin ehyasi hezreti gazi» misrası ile başlanan ilk şiirini Atatürke söylemiş, get gede memleketde meşhurlaşib, diller ezberi olmuştur. Derdini, sevgisini, kalbinin göz yaşlarını Korgud Dededen yadikar kalan sirli sehirli sazla bölüşmüşdür. Bu ulu aşığın ölmez poeziyası uzun bir zaman erzinde Türkün, Türk sosyal kuruluşunun, söün esil manasında, hessas barometri olmuştur.

Keşmekeşli hayat hekayesi var: ilk arvadı altı aylık bir kız uşağını da Veyselin üstüne atıb getmiş, aşığı amansız işkençeler mengene gibi sıkılmışdır. Sonra yeniden evlendirmişler. İki oğlu ve bir gızı olmuştur.(Türk Halk..., 1980:47)

Şu tanıtımda Memmed Aslan Aşık Veyselin 1894 yılında doğduğunu, 1973 yılında öldüğünü yazır.

Kitap Azerbaycan'da ne çok okunan bir kitapa çevriliyor. Bunda yararlanan Memmed Aslan Sovyet bürokratisinin engellerini arkada burakarak “Yunus İmre, Aşık Veysel. İki Zirve” kitabını yayınlada biliyor. Kıtaba Yunus Emrenin 60, Aşık Veyselin 58 şiirini dahil ediyor. 35 bin sayda yayınlanan kitap az zamanda kendine çoksayda okuçu toplaya biliyor.

3. Bahtıyar Vahabzade Aşık Veysel hakkında

Kitaba Azerbaycan'da millet severliği ile seçilmiş Bahtıyar Vahapzade “İki zirve karşısında düşünceler” başlıklı önsöz yazır. Yunus Emre ile Aşık Veyseli Bahtıyar Vahabzade böyle karşılaştırıyor: “Yunus İmreden 700 yıl sonra Türk halkının bağrından Aşık Veysel nalesi fıskırdı. XX yüzyıllık de Aşık Veysel dili ile Yunus İmre yeniden danışmağa başladı. Bu yeni dünyanın yeni Yunusu idi:

Dalgın dalgın seyreyledim âlemi.

İrenkler ne, çiçekler ne, koku ne?

Bir arama yaptım kendi kafamı.

Görünen ne, gösteren ne, görgü ne?

Her çiçekte, her boyada, her seste, her nefeste, her duyulanda, her duyuranda, her yolda, her yorguda, her söyleyende ve her söyletende mana aktaran ve bütün bu düşüncelerinde yarananın ve yaratanın, başlanğıc ve sonun sırrını izleyen bu halk ozanı kendinin ulu selefi Yunus İmre tefekkürü ile konuşmurdu mı? Bütün bunlar Yunusta gördüğümüz hakikat aktarışı değildir mi?

Ele bil Aşık Veyselin çocuk yaşlarından gözlerini ittirmesi de kendi üstadının hakiki çırağı olmak da ona yardım etmişti, Yunus «gözsüz beni kim görür?, «Cahil meni göre bilmez» deyende ona ağıl, marifet ve mana gözü ile bakmağı tavsiye ederdi. Gözlerini ittiren Aşık Veysel taleyin ona verdiyi bu cezanın bedelini dünyaya sade gözle değil, mana ve hikmet gözü ile bakmakta buldu. Yunus «dünyaya hikmet gözü ile bak» demişti, cismani gözden mahrum olan Veysel onsuz da dünyaya manevi gözle, hikmet gözü ile bakmağa mecbur idi. O baktı ve gördü... Veyselin dünyaya verdiyi:

Şekilsiz, gölgesiz canlar nefesler,

Duyulan ne ,duyuran ne, duygu ne?

Gelen ne, giden ne, yol ne yolcu ne?

suallerine Yunus da ve onun gibi ulu şairlerin çoğu da cevap tapa bilmemişti, Veysel de tapa bilmedi. Amma bu cevapsızlığın kendi başka türlü cevap idi.... Buna göre de Veysel «hekikate geden iz belli değil», «Kendi sabrıyla teskin ettim kendimi» deye cevabı derk olunmazlıkta bulur.

Bitmez bu dünyanın kuru davası

Çekil VEYSEL bir kûşe-yi vahdete(152)

«Kuşeyi vahdete» ise koca Şarkın Celaleddin Rumi, Yunus İmre, İmadeddin Nesimi, Şems Tebrizi gibi bir çok mütefekkirlerinin son sığınacak yeri idi. Onlar dünyaya vahdet gözü ile bakır, bu felsefi mektep de kendilerini teskin ediyordular.

Gönüle delidir demiştik baştan.

Üşümez borandan, ıslanmaz yaştan

Boğulmaz denizden, yanmaz ataştan

Ateşi kor közü kendinden olur(Kaya Doğan, 2004:298)

Borandan üşümeyen, sudan ıslanmayan, ateşten yanmayan bu deli gönül, hakikat yolunun yolcusu olduğundan ateşi ve közü de kendindendir. Ona göre ki, bu gönül bilmece dünyaya kendi içinden bakır. Ona göre ki, esil govğa muhtelif yol ve tarikatlarla dolu olan dünyada değil, dünyaya mana gözü ile bakan aşığın gözü içindedir. Ona göre ki, aşığın «men»inden içeride başka bir «men» de var.

Yüz-yüze dayanan bu «men»ler bir birini tasdik değil, inkar ediyor. Bu «men»ler yüz-yüze dayanıp biri diğerine dış gıcırır: Bu «men»lerin bir birinin inkarında insan duygularının tamlığını ve tabiatın vahdetini görürüz.

Dertsiz âşık diyar diyar dolanmaz

Gezdirir kavgası kendinden olur(Kaya Doğan, 2004:298)

Bütün bu ince noktalarda Veysel nece de Yunuslaşır.

Türk halk şiirinin bu iki büyük dağı başka-başka esirlerde dayansalar da fikren ne geder yakındırlar. Odur ki, Yunus zirvesinden Veysel, Veysel zirvesinden Yunus görünür.

Bütün bunlarla beraber Veysel her halde kendi çağının evladı idi. O, umumi noktalarda dünyaya kendi gözü ile bakır, zamanesi ile sesleşir. Bu cahetten Veysel şiirinde hayatın nefesi daha boldur. O kendi büyük üstadı gibi umumi insanlığı, necabeti bütün milletlere şaml ediyor, insanlık adından danışır:

İnsanlık dışında yapılan işler

Bütün milletlere dert olur gider

Aşık Veysel dünyadaki haksızlıklardan ve «fisgü füçur»dan uzaklaşmanın yegane çaresini toprağa bağlanmakta, insanı uçaltan zahmata sarılmakta görüyor. Aşığa göre toprak bütün dertlerin dermanıdır. Çünkü o sahavetlidir. Ona «bir çerdik verirsen, o sene dört bostan veren». Buna göre de insan için topraktan sadık dost yoktur:

Karnın yardım kazmayınan belinen

Yüzün yırttım tırnağınan elinen

Yine beni karşıladı gülünen

Benim sadık yârim kara topraktır .(Kaya Doğan, 2004: 286)

Bütün bu «pisliklerin» mukabilinde toprak hemişe iyilik ediyor, insani giyindirir, yedirir, içirir, erseye çattırır.

Böylelikle, real manada götürülen toprak kendi iyilik kudreti ile ilahilleştirilir, toprakla zahmetin birliğinden insan saadeti yaranmış olur. Buna göre de toprak onun gadir kıymetini bilen insanın sadık dostudur, Hem de ona göre ki, yer yüzünde başına bin bela gelen insan yalnız toprağın koynunda dinlene bilir. Bu noktada de Veysel büyük üstadının sesine ses verir.

Türk halk şiirinin bu iki ulu dağından sızan çeşmelerin bullur suyundan bir kaç damlanı Gurbani, Alı, Elesger gibi uca dağlar yetiştiren sanatsever, kadir bilen halkımıza çattırmağı kendimize borç bildik.(Vahabzade, 1982:6-8)

Aslında bu kitaplar ve kitaplara yazılmış önsözler, izahlar Sovyetler Birliğinde komünist düşünce sistemine, Türk aleyhtarlığı ruhunda büyümüş ve terbiye olunmuşlara savaş açmak demek idi.

4. İki zirveden Erzurum'un gediğine varanda

Memmed Aslan gittikçe bilgilerini artırıyor, önceki yanlışlıklarının düzeltiyordu. Böyle ki, “Türk halk şiirinden seçmeler” kitabında Aşık Veyselin 1894 yılında doğup 1973 yılında öldüğünü yazıyorduysa “İki zirve” kitabında şunu 1894-1971 gibi gösteriyor. Aşık Veyselin araştırmacısı ve kitabını bastıran Dr. Doğan Kaya yazır: “21 Mart 1973 günü bir Nevruz sabahına doğru saat 3.30’da vefat eder. Ölmeden önce Çobandere’ye defnedilmesi vasiyetinde bulunur.(Kaya Doğan, 2004:25)

Memmed Aslan “İki zirve” kitabında Aşık Veyseli böyle tanıtıyor:

“Dost-dost diye nicesine sarıldım,

Benim sadık yârim kara topraktır.

Beyhude dolandım, boşa yorulдум.

Benim sadık yârim kara topraktır.

Toprak beşerin ortag anasıdır. Buna göredirmi eli gelem tutan, ilhamı şiir üstünde köklenen her kes bu mukaddes ananı terennüme çalışır. Belke de heç bir aşık Veysel Şatıroğlu geder onun nazını çekmemiş, onun ululuğunu sazının sehrli pıçılıtlarına kata bilmemişdnr. Niye bele?— Belke de aşığın kendi de buna etraflı cavap vere bilmezdi. Ana toprağın minbir busatına, çemenie-çiçeyie hasret kaldığına göremi?! Ahı elimiz çatmayanlar bizim için mukaddes olur. Hesret sazda, sözde daha tez sızıltı koparıyor.

Karnın yardım kazmayınan belinen

Yüzün yırttım tırnağınan elinen

Yine beni karşıladı gülünen

Benim sadık yârim kara topraktır

Onu dünyaya getiren annaya çok erken hesret kalan bu başıbelalı aşık toprak annamıza da ömrü boyu elidişkarı kalmıştır. Toprağa tez-tez tapınmak, bütün varlığın cövheri gibi mükeddesleştirip en uca zirvede ona secde etmek Aşık Veysel poeziyasının göy kurşağı gibi göze çarpan sanat mayasıdır.(Aslan M., 1982:79)

Aşık Veyselın hayat hikayesini anlatan Memmed Aslan sonda yazır: “Türk halk şiirinde onun kendi senet biçimn, kendi yeri apaydın körünüyor. Yunus İmre—kövreklik, insanlığa, hakka, edalete çağırış; Garacaoğlu—halk ruhunun dadlı tebessümü, vüsal hesreti, hiçran gözertisi demekdirse, Aşık Veysel bu halk sanatının iti keseri, ictimai derdlerini gören gözüdür.

Saz Aşık Veysel elinde narahat dünyamızın en etibarlı lengeri idi: cahanın durumunu, çevresindeki haksızlıkları, insan oğlunun azan, kati-rehm olan vicdanını bu ünlü ozan onun vasitasile görürdü. Aşığın elece gözleri görmürdü, kalbinden dünyaya onlarla marak gözü bakırdı. Bir gün en küdretli göz hekimleri yığılıb onun mayıflığına çare düşünürler. Büyük bir ümidle yargı için aşıkdan razılık almak isteyirler. Dünyanın isti-soyuğunu iyice dadmış Aşık Veysel derhal geti itirazını bildirir:

— Ben galbimin evinde bütün kurğu-busatı yerli-yerinde olan möhteşem bir dünya yaratmışam,—deyir.— Gözümü açarsınız, korhura o güzel dünyamdan eser elamet görmeyem. İstemirom! Kendi dahili dünyamla beni rahat burakın...

Aşık Veysel doyumsuz sanatkardır. O ele çeşmedir ki, içdikçe içmek istiyirsen”. (Aslan M., 1982:82)

Memmed Aslan tertip ve aktarmasıyla 1980 yılda “Türk halk şiirinden seçmeler” ve 1982 yılda “Yunus İmre, Aşık Veysel. İki zirve(Şiirler) kitapları bastırmakla yanı sıra gazetelerde, dergilerde, radiyo ve televizyonda Aşık Veyselle ilgili yayınlar hazırlayır, makaleler yazıyor.

Bunlar onu yeni aktarırlara yönetiyor. Sonda istegine çatıyor. 19 Ağustos- 30 Eylül 1983 yılında Türkiyede olan Memmed Aslan geri döndükden sonra 1985 yılda “İşık” yayın evinde “Erzurumun gediğine varanda.” kitabını bastırdı. 20 bin basılan bu kıtab büyük ilgi çekdi ve yazarına şöhret getirdi. 1980 yıllarda Azerbaycanda en çok okunan kitablar sırasında “Erzurumun gediğine varanda...” ön sırada idi. Azerbacan yazarlarından Mehdi Hüseyin, Elçin vb. Türkiye hakkında gezi notlarını yazmıştır. Maalîsef onların hiç biri Memmed Aslanın “Erzurumun gediğine varanda...” kitabı kadar okucu ilgisi çekmemiştir. Bunun en önemli sebebi Memmed Aslanın gezi notlarındaki duygusallık idi. Şuna göre de kitap tekrar basıldı. Bu kıtabda da Memmed Aslan Aşık Veyselin köyüne gediğine büyük yer ayırıyor.

Yazar Aşık Veyseli ve onun yaşadığı bölgeni okucuya böyle anlatır: “ Bu da Sivas. Türkiyenin bu vilayetine yolumuz Erzuruma doğru olduğu için gelmemişik. Türkiyeye gelişimde ziyaretine gedeceyim toprak onsuz da Sivas idi. Pir Sultan Abdalın vetenidir. Sivas XX esrde nehenk AşıkVeyseli yetiren toprakdı.

Yolda İbrahim Bozyel adamlardan daha Şarkışlanıp yolunu kendige cür soruşur:

—AşıkVeyselin kendine hardan gedilir?

Heç kes de çiyin çekmir. Ahı, eslinde, Şarkışla deyilende AşıkVeysel düşünülür. Her kes derhal İbrahimin sorgusuna çavap verir.

Yolla ihtiyar bir kişi gelir. Eli belinde, üzü gaya parçası gibi çopur-çopur, alını geniş, çene bir geder ireli. Eynen AşıkVeyseldir.

İbrahimin de dikketini çekib o koca.

—Bu aşık sağmış ki, ağabeyim!

AşıkVeyselin kendi sözüdür: «Gün gelecek, hamımız gara torpağa gireceyiz. Üç günlük ömür bu. Bu üç günde darılmağa deyer mi?» Üç günlük dünya deyibdir ömre AşıkVeysel. Ele bele söhbetlerinde de, bir çok şiirlerinde de ömre «üç gündür» deyir Aşık Veysel. Elbette, bu «üç gün» insanın fiziki ömrünün zaman ölçüsüdür. Aşık Veyselii menevi ömrü, uğrunda 60 il hidmet etdiyi halkının fiziki ve menevi ömrü uzunluğundadır.

Veyselin şeklini eks etmiş, sanki onun kiyafesine burünmüş ihtiyardan aralanandan bir kadar sonra görürüz ki, karşıdaki yokuşda yol sanki tıkanıp. İnsan elinden terpenesi deyil.(Aslan M., 1985:179)

Yabancı müsafirler yolda zor durumda kalsa da Aşık Veysel mühebbeti onları yollarına devam etmege sesleyir. Yazar şunları böyle anlatır:... “Şarkışlaya karanlık kovuşanda çatırık. Sivralan köyü buradan 40 kilemetr mesafede yerleşir. İnden sonra nasıl gederik, nasıl çatarık? Gecenin yarısı kimin darvazasını döyerik?

—Kismetden artık yemek olmur, — deye İbrahime müraciet edirem. — Bu arzumuzu buküp goyduk bir tarafa. Aşığın ruhu bizden incimez...

İbrahim kendine mahsus şekilde yerinde gurcalanıb eliyen havada bir kövs cızır. Fikir vermişem, bu kövsün gödekliyi, uzunluğu İbrahimin katiyyetinin ölçüsüdür.

—Ne danışırsan, ağabeyim? Nece olsa gedip taparık. Onsuz da gece maşın sürmekden hoşum gelir.

Burasını hatirhoşluğu için deyir İbrahim. Bir defe hatırlatmışam ki, yuhuculun biridir. Yatmamışdan kirpikleri çok gerginlikle gapanır.

Karşımıza orta boylu, tökme bir kişi çıkır. Gedeceyimiz yerin yolunu soruşuruk: kişi derhal kayğı gösterir.

—Bu karanlıkda naşı adam çetin ki, o kader dönümden-dönkeden gedib Sivralanı tapa biler. Deyesen, maşınınızda yeriniz var. Ben size beledçilik ede bilerem.

İlyas Duman, Şarkışla ilk okul (ibtidai mekteb tehsili) müdiridir. Aşık Veyselle vahtile şirin bir dostlug edib. Senetkarın ömrünün Bütün ağrı acılarını kendi bilir. (Aslan M., 1985:181

Sivrialanı gezdikden, kişilerle konuşdukdan sonra yazar aşığı böyle anlatıyor okucusuna: “Aşık Veysel seneti, Aşık Veysel şehsiyyeti sanki bir bilmeceni hatırladır. Yazı-pozu körmeyesen, kendin de bu kadar zehinli olasan, dünya hadiselerini bu kadar kamillikle kavrayasan. Aşık Veysel kendi-kendini yetiştiren sehirli bir düha idi. O, halkın kendiydi. Topraktan öğrenib. Dünyanı kitabsız bilendir.

Her yıl Mart ayının 21’de Şarkışlada ve Sivrialanda Aşık Veysel anma festivali keçirilir. Mühtelif vilayetlerden buraya Aşık Veysel heyranları akışır. Bizim beledçimiz İlyas Duman bu festivalin cefasını çekenlerdendir. Bahtımız onu bize tuş getirib. Bu kırk kilemetr yolu onun Aşık Veyselle bağlı söhbetlerini dinleye-dinleye gelmişik.

Sivralan aynan bizim kırk yıl mnceki dağ köylerine benzeyir. Sokaklarında çamurdan, lığamadan geçmek çetindir. Araba da zorla bu sokakiardan adlaya bilir.

Kaç darvazadan soruşandan sonra Aşık Veyselin oğlu Ahmedii evini tapırık. Deyirler, gündüz burda olup. Akşam Şarkışlaya kayıdıb. Orada balaca bir dükanı var. Ticaretle ailesini dolandırır.

Aşığın yaşadığı ev muze halına getirilib. Elbette, seligeli-sahmanlı muze deyil. Her halda aşığn özel eşyalarının itib-batmaması için, onun metbuat ışığına çıkan şiirlerinin bir yerde cemlenmesi için bu da büyük tedbirdir. Buranın bir bakıcısı olsaydı, heç olmasa bir selige-sahman yaratardı. Aşığın şöhretine, aşığn nefesine ayna tutmuş kaç adda gazete ve dergi lazımsız bir şey gibi bir küncde üst-üste atılıb. Bir aile kaygısı, bir gohum-akraba isteyi buradaki eksponatları görümlü-bakımlı bir veziyyete getire biler.

Divardan bir tütek de asılıb. Bizimle yanaşı dayanan gözleri darı boyda olan kıvrak Süleyman kişi tüteyi gösterip aşıktan söz salır. — Aşık Veysel benim yaşıdımdır. İlk önce musikiye merağı bu tütekde yüze çıkdı. Bakıb gördüğünüz tütegi cavanlığında çok heyecanla çalardı. Sonralar saz tüteyi sıkışdırıb. Aşık kendini sazda tapıb. Könlünü, hissini, onunla sıkallayıb.

Sen potek misallı, Veysel de arı,

Ünleşib beraber yapardıg balı.

Men bir insan oğlu, sen bir tut dalı,

Men atamı, sen ustanı unutma.

Saz çalanda dil de iş görür — söz tokuyur. Tütekde bu ikili istedada meydan kalmır. Veysel ona göre tütekden ayrılib. Ancak hatırlayırlar ki, herden gizli sirlerini ancak tuteyin

yanğısı ile söndürmeye çalışmış. Muzein kapısını Ahmedin kürekeni açır. Bir eksponat hakkında, bir şekil hakkında izahat vermekden uzak adamdır.

1970 yıllar Aşık Veysel senetinin en şöhretli çağıdır. Hüsusile sesini, sazını, çalgısını vala köçürmek üstünde studiyalar bir biriyle yarışrdı. Amma bunun için aşığa para vermek meselesi busbütün unutulmuşdu. Bu sebebden o, İstambula gelir

... En unudulmazı budur ki, aşığı sazı ile birke mezara salladılar. .(Aslan M., 1985:188-192)

Yazarın bu duygusal yol notlarına Azerbaycan okucusu büyük mahabbetle yanaşıyor. Kitap elden-ele geziyor. Aşık Veysel Azerbaycan okucusunun sevimlisine çevriliyor.

Sonuç

Memmed Aslanın çabası kendi etkisini gösteri. Az zamanda Aşık Veysel Azerbaycan'da ünlü bir kişiye cevriildi. Azerbaycan aşıkları onun şiirlerini neinki toplantılarda, şölenlerde, hatta radyo ve televizyon yayınlarında okumaya başladı. Şairler ve aşıklar Aşık Veyselden etkilendiler. Böylerde eski çağlara doğru bir dönüşü başladı. Aşık Veyseli de Azerbaycan aşıkları Yunus Emre, Gurbani, Abbas Tufarkanlı, Karacaoğlan, Hasta Kasım, Dadaloğlu, Aşık Emrah, Hasta Hasan, Aşık Ömer, İrfani, Aşık Şenlik, Aşık Alı, Aşık Hüseyin Şemkirli, Aşık Elesger vb. bir sırada kabul etdiler.

Azrbaycan araştırmacılarının da Aşık Veysele dikkati 1980 yıllardan artdı. Memmed Aslan yeni bir merhelenin başlanğıcını koymuş oldu.

Kaynaklar

1. Abid Emin.(1927). Hece vezninin tarihi(Edebiyat nazariyesi), Maarif işçisi dergisi, sayı
2. Ahmedov Teymur.(1995). Azerbaycan yazıcıları(Ansiklopedik malumat kitabı), Bakı.

3. Aslan Memmed.(1985). Erzurum'un gediğine varanda(Seyahat çizgileri, yol düşünceleri), “İşık” neşriyatı, Bakı.
4. Kaya Doğan(2004). Aşık Veysel, Sivas.
5. Türk halk şiirinden seçmeler.(1980).(Tertibçi ve çeviren Memmed Aslan). “Genclik” neşriyatı, Bakı.
6. Yunus İmre, Aşık Veysel.(1982). İki zirve(Şiirler) (Tertibçi ve çeviren Memmed Aslan),, “Yazıçı” neşriyatı, Bakı.
7. Vahabzade Bahtiyar.(1982). İki zirve karşısında düşünceler, Yunus İmre, Aşık Veysel.(1982). İki zirve(Şiirler) (Tertibçi ve çeviren Memmed Aslan),, “Yazıçı” neşriyatı, Bakı.

Ali Huseyin Shamil

Azerbaijan National Scientific Academy

Institute of Folklore, Department of International Relations

Baku, Azerbaijan

ASHUQ VEYSEL IN AZERBAIJAN

Abstract. Soviet Union failed to break all the connections among the nations sharing the same language, culture and origin though she was able to block the borders with iron curtains.

Azerbaijani Turks were reading and learning the creativity of the poets, writers and ashuqs from Turkey and transferred it to the young generation.

The wide capacity in the radio transmission of Turkey gave way to the spread of the audience not only in Azerbaijan but also among the turks and other peoples who could speak turkic such as Lazgis, Avars, Georgians and Armenians in the Caucasus. Radio transmissions played an important role in Ashuq Veysel's popularization in Azerbaijan. The people involved in the preparations of these radio programs payed deep attention to the life of the ashuq by strengthening his victory during the competition between the ashuqs in the feasts despite his blindness. The love to him came from his original melodies, felicitous topics and their genuine reflection and his physical defect.

Veysel with his many-sided personality touched upon different issues in his poems. While talking about his artistic talent we touched upon his use of language, genuine phrases and original sayings. The poems by Ashuq Veysel that were out of language purification and loyal to traditions were loved as much in Azerbaijan as in Turkey.

Ashuq Veysel belonging to Shatiroghullari dynasty was born in the village Sivralan in Sharkishla district in Sivas in 1894. Reseraches claim his root to belong to Kars.

Despite Soviet bans Azerbaijani press welcomed the articles concerning Ashuq Veysel's life and creativity since 1980s. Mehmet Aslan's activities are noteworthy in this regard. His book "Erzurum'un gedigine varanda" (Reaching to the notch of Erzurum) was published in 100 thousand editions in Azerbaijan which had 6 million population becoming bestseller. One of the chapters of the book talked about Ashuq Veysel. The new period in learning and propogating Ashuq Veysel in Azerbaijan started with the publishing of the book where poems by Yunus Emre and Ashuq Veysel were reflected.

The paper deals with the Ashuq Veysel's popularization in Azerbaijan and his songs.

Key words: Ashuq literature, Ashuq Veysel, Turkish-Azerbaijani relations, Mehmet Aslan

Çap olundu: Veysel'in Azerbaycan'daki yankıları. Cumhuriyet döneminde Sivas(Sempozyum bildirileri 23-30 Ekim 2008, Sivas 1000 temel eser N 12), Sivas, 2009, seh.353-366.